

Voorstel onderzoek 'Bijzondere Collectie' KITLV. Object-biografieën, verzamel-, en kennispraktijken, en *local agency* in koloniale en postkoloniale situaties

Marieke Bloembergen en Alicia Schrikker

Tegen de achtergrond van de wereldwijde roep om dekolonisering van universiteiten en erfgoedinstellingen is de afgelopen jaren de interesse in museum-, archief- en bibliotheek-collecties uit koloniale context gegroeid. Wetenschappers bevragen de geschiedenis en rol van deze collecties in de praktijk van koloniale machtsuitoefening en geweld, in beeldvorming, en kennisvorming en ze onderzoeken de herkomst, contexten en machtsverhoudingen waarbinnen objecten uit deze collecties verzameld werden. Herkomstlanden zijn bezig met het ontwikkelen van eigen onderzoeksagenda's, doen verzoeken tot teruggave van sommige stukken en om het vergroten van de digitale toegankelijkheid van collecties op zichzelf.

De KITLV collectie is een van grootste collecties op het gebied van Indonesië buiten Indonesië en heeft daarnaast een belangrijke Caraïbische en Surinaamse collectie. Dat een groot deel van deze collectie een uitgesproken koloniale oorsprong heeft is uiteraard bekend, maar we weten heel weinig over de manier waarop manuscripten verworven werden, de context, machtsverhoudingen, en de selectiemechanismen die aan het verzamelen ten grondslag lagen.¹ Hoe heeft de praktijk van dit verzamelen de praktijk van koloniale overheersing en geweld gediend? En hoe hebben de verzamelpraktijken in de koloniën, de praktijken van categoriseren, en organiseren van kennis in Nederland beïnvloed en vice versa. *Last but not least*: Totaal onderbelicht is de cruciale vraag: welke rol hebben lokale actoren en lokale kennis in de vorming van deze collectie gespeeld? Hoewel er in de afgelopen decennia wel studies naar de geschiedenis van vereniging en instituut zijn verschenen, is de aandacht voor verzamelpraktijken zelf altijd beperkt gebleven.²

In het licht van de huidige maatschappelijke en wetenschappelijke debatten over verzamelpraktijken en kennisvorming is het belangrijk om inzicht te ontwikkelen in de manier waarop deze collectie tot stand kwam en gebruikt is, alsook in de invloed en handelingsruimte van lokale actoren in de vorming van deze collectie. Hoewel de collectie in 2014 in beheer is overgedragen aan de UB-Leiden, is de Vereniging nog altijd eigenaar. Als eigenaar is het belangrijk om de eigen collectiegeschiedenis goed te kennen en in dat licht stellen wij voor onderzoek te doen naar de herkomst van de collectie, naar de sociaal politieke biografie van deelcollecties en individuele manuscripten, de praktijken van verzamelen en kennisvorming, en de rol en aard van geweld daarin. De vraag naar rol van lokale actoren zou in dat onderzoek leidend moeten zijn.

---

¹ Het is overigens juist weer minder bekend dat het grootste deel van de KITLV collectie, verzameld in postkoloniale tijd, de studie van postkoloniaal Indonesië en Zuidoost Azië behelst. Maar ook dat deel van de collectie zou tzt steeksproefgewijs onderzocht mogen worden, om de doorwerking en discontinuïteiten van verzamelnetwerken en verzamelpraktijken ('hier', 'daar', en 'op internationaal niveau') te onderzoeken.

² Kuitenbrouwer, M., *Tussen oriëntalisme en wetenschap. Het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde in historisch verband, 1851-2001*. Leiden 2001.; Frank Okker, *Rouffaer de laatste Indische ontdekkingsreiziger*. Amsterdam 2015.; Liesbeth Ouwehand, *Herinneringen in beeld. Fotoalbums uit Nederlands-Indië*. Leiden 2009.

Het is bovendien de bedoeling dat dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van methodiek van herkomstonderzoek en collectie-biografieën, specifiek gericht op bibliotheken en archieven.

Aanpak

De bijzondere collectie is omvangrijk en in 2009 bestond deze uit: circa tweehonderdduizend foto's, prentbriefkaarten en negatieven; circa vijfduizend prenten- en tekeningencollectie, vijfhonderd atlassen en vijftienduizend kaarten en kaartbladen; Ruim vierhonderd strekkende meter aan archieven en handschriftencollectie in Indonesische en Europese talen. De audiovisuele collectie bestaat uit tienduizend beeld- en geluidsdragers. Een groot deel, maar niet alles, is in koloniale tijd verzameld.³ Het zou bij wijze van pilot en ten behoeve van de vergelijking bovendien evenzeer interessant zijn om de postkoloniale praktijken van verzamelen aan de hand van een of twee casussen te onderzoeken.

Gezien de enorme omvang van de collectie zullen we keuzes moeten maken. Herkomstonderzoek van alle manuscripten binnen afzienbare tijd is niet mogelijk, dat vergt teveel mankracht. In plaats daarvan stellen we een onderzoek voor op twee sporen:

- Herkomstonderzoek naar een aantal geselecteerde deelcollecties of specifieke manuscripten, waarbij de nadruk ligt op de omstandigheden, ontmoetingen van kennisvormen en -kaders, en specifieke contexten waarin de archieven, manuscripten, gedrukte werken dan wel prenten en kaarten verzameld zijn
- Bredere (deel) collectie-biografieën, waarin de nadruk ligt op de praktijk, netwerken, en het politieke van verzamelen, de drijfveren van specifieke verzamelaars, of van verschillende verzamelaars in specifieke regio's en periodes.

In beide onderzoekslijnen is een cruciaal doel inzicht te krijgen in de rol en handelingsruimte (*agency*) van lokale actoren binnen deze verzamelingen en die zichtbaar te maken, bijvoorbeeld in de vervaardiging, eigenaarschap, en uitruil van de onderzochte manuscripten dan wel deelcollecties.

We kiezen er bewust voor om herkomstonderzoek te combineren met een bredere object- en collectie-biografische benadering. Herkomstonderzoek richt zich vaak op specifieke objecten of manuscripten waarvan vermoed wordt dat het onder problematische omstandigheden vergaard is, zoals roof, of oneerlijke handel of giften onder zeer ongelijke machtsverhoudingen. Dit vergt vaak intensief onderzoek en kan dan ook alleen selectief toegepast worden. Daarnaast kan een object- en collectie-biografische aanpak inzicht geven in de rol van lokale actoren, de trajecten, de uitruil en verandering van eigenaarschap, en de veranderende betekenisgeving, die manuscripten dan wel deelcollecties doorlopen in de praktijk en cultuur van verzamelen, beheer en gebruik. Deze gelaagde benadering schept ook mogelijkheden om grip te krijgen op de relaties tussen de KITLV collectie en andere collecties binnen UB Leiden en daarbuiten (dat wil zeggen ook buiten Nederland), en tussen die collecties en koloniaal bestuur en geweld.

---

³ Jan van Rosmalen, *Treasures uit de collecties van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden* (Leiden 2009) ; Scholtens, H.H., *Inventaris van het archief van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, 1851-1951*. Leiden 1979.; zie ook: [Collection: Library of the Royal Netherlands Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies \(KITLV\) | Collection Guides | Leiden University Libraries \(universityleiden.nl\)](#)

Organisatie van het onderzoek en output

Het onderzoek zal uitgevoerd worden door twee ervaren postdocs, die beiden voor 0,5 fte voor een periode van 1,5 jaar aangesteld worden. De vereniging zal de kosten voor de twee postdocs dragen wat neer komt op 150.000 euro, daarnaast zal vanuit de UB expertise ter beschikking gesteld worden. Daarbij zullen de twee vakreferenten gedurende de loop van het project voor een deel van hun tijd vrijgesteld worden om mee te werken aan het eerste deel van het project (de herkomstvraag). De nadruk van de twee aan te stellen onderzoekers zal zodoende wat meer, maar niet uitsluitend, op het tweede deel van het project liggen (de kennisvormingspraktijken)

De postdocs krijgen de opdracht om middels bovenstaande methode en invalshoeken tot een goed beeld te komen van de totstandkoming van de KITLV collectie en de herkomst en verzamelpraktijken van de vereniging die daaraan te grondslag lagen. Zij brengen verslag uit in de vorm van een rapport. Daarnaast krijgen zij de ruimte om een wetenschappelijke publicatie te schrijven over een deel-onderwerp naar keuze. Ook wordt de mogelijkheid verkend om in samenwerking met het project *Unpacking the Asian library*, een special issue voor te bereiden voor de *BKI*.

Het onderzoek zal worden geleid door Marieke Bloembergen, Senior onderzoek bij het KITLV en Bijzonder hoogleraar erfgoed en postkoloniale studies aan de Universiteit Leiden. Daarnaast zullen Alicia Schrikker als voorzitter van de vereniging KITLV en hoofddocent koloniale- en wereldgeschiedenis als tweede begeleider, en vak-referenten Marije Plomp en Doris Jedamski betrokken zijn bij de dagelijkse begeleiding. De begeleiding wordt georganiseerd rond regelmatige work-in-progress bijeenkomsten. Het team zal daarnaast ondersteund worden door twee stagiairs.

Daarnaast zullen we een adviesraad instellen, waarin collega's uit verschillende gremia zitting nemen. De adviesraad dient als klankbord gedurende de loop van project. De adviesraad zal in elk geval drie keer (online) bijeenkomen: bij aanvang van het project om mee te denken met de selectie van casussen en de methode te verfijnen; halverwege voor een voortgangspresentatie en bij de slotbijeenkomst, waarbij ook over vervolgonderzoek gesproken kan worden.

Ons voorstel is dat in de adviesraad zitting nemen:

- Een afgevaardigde namens de Bibliotheekcommissie en Vereniging KITLV (Els Boogaerts? of Tom Hoogervorst?)
- Een afgevaardigde namens de Perpustakaan Nasional (Dr. Aditia Gunawan?)
- Marieke van Meer (hoofd bijzondere collecties) namens de UB Leiden
- Dr. Annabel Gallop (British Library)